

Слюсаренко К. Р.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОШУК НОВИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР

Дана наукова стаття присвячена аналізу та пошукам нових напрямків удосконалення юриспруденції з позиції теорії та практики. Вказується на те, що механізми для розвитку юридичної науки напряму залежать від процесів, що відбуваються у нашій державі. З'ясовано, що одним із способів пристосувати правознавство до актуальних умов сьогодення буде здійснити його соціологізацію. У зв'язку з цим проаналізовано запровадження такого принципу, як принцип верховенства права, саме з позицій висвітлення правової проблематики у контексті суспільства в цілому. Досліджено особливості існування різних типів праворозуміння, з метою з'ясувати, як вони впливають на покращення юридичної науки.

До самостійного напрямку розвитку юриспруденції віднесено необхідність у дослідженні взаємозв'язку сучасної юридичної науки з основними шляхами розвитку юридичної освіти. На основі цього розглянуто досвід функціонування правничих шкіл США, та виявлено, що зростання кар'єри викладача у цій країні напряму залежить від його наукових здобутків у вигляді опублікованих наукових робіт. Виокремлено такий процес, що відбувається у нашій державі, як зростання значимості порівняльно-правових досліджень. Охарактеризовано його саме з позитивної сторони, адже сучасне порівняльне право дає змогу не тільки застосовувати різноманітні варіанти при вирішенні актуальних правових проблеми, а й розглянути причини їх виникнення.

Проаналізовано існуючі проблеми, ігнорування яких неминуче призведе до появи значної кількості нормативно-правової бази, яка не буде відповідати вимогам сучасності. Визначено, що в умовах сьогодення розробка нормативно-правових актів галузі космонавтики відбувається не системно, що може свідчити про хаотичний підхід до даної діяльності. Запропоновано здійснити процес кодифікації національного космічного права, з метою заповнити існуючі прогалини у правовому регулюванні космічних відносин та усунути спірні ситуації, які притаманні чинному космічному законодавству.

Ключові слова: юриспруденція, напрямки розвитку, шляхи вдосконалення, соціалізація, юридична освіта, типи праворозуміння, порівняльно-правові дослідження, розробка нормативно-правових актів, космічне право.

Постановка проблеми. Існування та функціонування юриспруденції як цілісного явища відбувається з метою вироблення знань для подальшого розміщення їх у відповідну систему, а також з ціллю розробки методів вирішення проблемних ситуацій, які з'являються під час удосконалення правових явищ. З розвитком суспільства пов'язують виникнення певних ускладнень у міжлюдських відносинах, і як наслідок, поширюється активізація протилежних інтересів різних соціальних верств населення. У зв'язку з цим постає необхідність у наданні правовим нормам більшої визначеності. Лише процес вдосконалення юриспруденції в змозі привести її до свого безпосереднього призначення, тільки таким чином, закладені в ній завдання, будуть реалізовані, і вона набуває такого наукового характеру, що відрізнятиме її від усіх інших наук.

Належна правотворчість, опрацювання усіх необхідних для формування юридичної науки термінів та положень, систематизація правових матеріалів будуть неможливими, якщо оминути дослідження історичних аспектів, не брати до уваги соціальні, економічні та політичні перетворення. Саме тому механізми для розвитку юриспруденції напряму залежать від процесів, що відбуваються у нашій державі. Зокрема визначний процес глобалізації загострює економічну конкуренцію, яка безпосередньо має вплив, на політичне, правове, культурне та інформаційне середовище, спричиняючи при цьому напружену ситуацію в країні. Безперечно, кожне наукове пізнання можна окреслити як завершену у певному сенсі подію, проте не потрібно забувати, що теорія здобуває свою цілісність тільки за умов, коли вона використовується для вирішення актуальних питань практичного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змістовні дослідження питань, що стосуються розвитку юриспруденції, можна знайти у працях таких видатних вчених як: С. Гусарев, М. Козюбра, В. Матвійчук, О. Петришин, П. Рабінович, В. Тацій, Ю. Шемшученко, П. Виноградов, В. Вільсон, Р. Ієрінг, К. Калюжний, М. Козюбра, Д. Мейер, Ф. Моршкін, С. Муромцев, Ю. Оборотов, Л. Петражицький, О. Скакун. Не зважаючи на ґрунтовну наукову базу щодо вирішення зазначених вище питань, варто продовжити пошуки нових напрямків розвитку юридичної науки.

Мета статті – дослідити сучасні тенденції розвитку юриспруденції, що сприятиме формуванню правової науки, відповідної соціальним очікуванням, та на посилення інноваційних напрямків розвитку сучасної юридичної науки.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, слід наголосити, що право є своєрідним втіленням найважливіших цінностей людського буття. Права і свободи людини і громадянина – це та, можливо, єдина ціннісна система, яка здатна примирити людину з оточуючим її суспільством і з державою, подолати їх взаємне відчуження [1, с. 36]. Однак, право не може стати тим важливим елементом регулювання відносин у суспільстві, до поки усі галузі та напрями юриспруденції не будуть чутливі до інтересів звичайних громадян та до існуючих викликів та загроз. З цього випливає необхідність втілення у розвиток юридичної науки такого аспекту як соціологізація.

Особливості даного процесу у своїх працях висвітлює Р. А. Калюжний. Він наголошував на тому, що одним із способів пристосувати правознавство до актуальних умов сьогодення буде здійснити соціологізацію юридичних знань, яка виведе огляд правової проблематики за більш широкі рамки, розглядаючи не лише державні організації, що регулюють відносини з приводу реалізації державної влади, але й суспільство як повноцінне формування [2, с. 138]. У той же час юриспруденція, як і інша соціально значуща наука, не може пасивно зображати реальність, вона покликана розглядати її з однієї сторони як явище стале, але з іншого боку, пропонувати внесення змін для покращення ситуації.

Юриспруденція є досить своєрідною наукою, у зв'язку з тим, що її значення у суспільстві не обмежується суто пізнанням правових явищ. Варто наголосити, що перелік її функцій та завдань тільки збільшується. Особливо добре це можна спостерігати у момент застосування правових норм для вирішення конфліктних ситу-

ацій між індивідами. Під час такого застосування неодмінно виникають певні суперечливі моменти та з'ясовуються існуючі прогалини, які й покликана врегулювати юридична наука. Окрім цього, важливим є належне закріплення одноманітності у нормах і принципах права, задля утворення відповідного порядку в різних джерелах права, та вироблення суворої ієрархії між ними. З огляду на це, розвиток юриспруденції є беззаперечно вагомим складовим на шляху до вирішення всього різноманіття правових ситуацій.

Варто наголосити, що теперішній стан юридичної науки передбачив запровадження такого основоположного принципу, як верховенство права, саме з позицій висвітлення правової проблематики у контексті суспільства в цілому. З'ясування змісту зазначеного принципу викликає необхідність у зміні акцентів правових досліджень. Тобто право повинно висвітлюватися як продукт суспільства у контексті взаємовідносин між соціалізованими індивідами, які здобувають все більшої загальної значимості зі всіма їх публічно-владними атрибутами. Надалі для досягнення соціально значимого результату в системі правового регулювання необхідним стає закріплення норми права не лише у вигляді зразка поведінки, а й створення конкретної процедури здійснення встановлених положень, яка повинна, окрім всього, також відповідати змісту правових норм [3, с. 35].

Особливості удосконалення юридичної науки полягають також в тому, що напрями її розвитку обумовлюються різними типами праворозуміння. Сучасні правознавці роблять акцент на відмові від неподільного, пануючого у вітчизняній юриспруденції легістського праворозуміння, адже його засади містять значні прогалини, які необхідно найближчим часом заповнити та ліквідувати. Спроби вирішення зазначеної проблеми почали здійснювати з різних, часом навіть взаємовиключних концептуально-методологічних підходів [4, с. 14]. Наразі наука про право охоплює значну кількість концепцій праворозуміння, які в загальному визначають наукове пізнання і роз'яснюють право як своєрідне та відносно незалежне, цілісне, системне явище, яке існує в житті людей. Їх можна об'єднати у рамки таких основних напрямів у науковому пізнанні права, в залежності від філософського фундаменту їх осмислення, як: природно-правові, соціологічні й нормативістські концепції та теорії права.

На основі цього, завдання юридичної науки осучаснилися. Тобто, зараз важливою місією юриспруденції є осмислення залежності права

від людини. Такі процеси у сучасному світі, як інтенсивність процесів глобалізації, а також можливість утворення гуманістичної, ліберально-демократичної цивілізації, зіграли значну роль у якості стимулюючих факторів до інтеграційних пошуків, покликаних на теоретичні побудови, які будуть спроможні примирити позитивістський і природно-правовий напрями у розвитку сучасного правознавства. Пошуки розгортаються у векторі інтегративного праворозуміння, який при цьому застосовується у найширшому розумінні, починаючи від інтеграції, яка зможе побороти різнобарвність, що закладена всередині всіх типів праворозуміння, закінчуючи інтеграцією, спрямованою на утворення нової, загальнонаукової методологічної єдності позитивістських, природно-правових і соціологічних пізнавальних моделей. В даному випадку, мова йде звичайно не про виділення універсальної теорії права з поміж інших, а більше про створення окремого напрямку розвитку правової науки.

Як самостійний напрям розвитку юриспруденції слід виокремити дослідження взаємозв'язку сучасної юридичної науки з основними шляхами розвитку юридичної освіти. В правознавстві вже давно склалася негласна традиція зосереджувати дисертаційні дослідження виключно на удосконаленні існуючого законодавства. До того ж характерна риса, яка зустрічається в усіх без винятку авторефератах дисертацій, є теза про те, що дані рукописи можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці підручників, навчальних посібників або окремих їх розділів у відповідних галузях. З одного боку, дане явище є досить очікуваним, проте з іншого боку, реальне застосування навіть досить влучних досліджень важко віднайти.

Саме тому основним завданням у контексті розглянутої проблематики, вирішення якого покладатиметься на майбутні реформаційні процеси, має стати перегляд умов і вимог до якості юридичних досліджень. Внаслідок такого перегляду неодмінно відбудеться зміна теперішньої ситуації і, найголовніше, утвориться встановлення прямого зв'язку між науковими дослідженнями у галузі права та розробкою навчальних програм, способів та методів у правничій освіті. Юридична наука, як визначна наука, покликана працювати на правничу освіту, здійснюючи при цьому як прямий вплив, так і використовуючи непрямі способи, проявляючи опосередкований вплив [5, с. 18]. Якщо звернутися до досвіду зародження та сучасного функціонування правничих шкіл США, то

можна спостерігати за тим, що зростання кар'єри викладача напряму залежить від його наукових здобутків у вигляді опублікованих наукових робіт у популярних фахових виданнях, зміст яких в подальшому відображається ними у власних навчальних курсах.

Зростання значимості порівняльно-правових досліджень слід віднести до позитивних змін, що відбуваються у нашій державі, та, які напряму пов'язані з процесом удосконалення юридичної науки. Зокрема, така вчена як В. В. Дудченко у своїх наукових працях акцентує увагу, що під час дослідження порівняльного права виникає можливість застосувати нові, нетрадиційні підходи до вивчення чинного національного законодавства, яке наразі в певній мірі пригнічується через відсутність єдності значної кількості правових доктрин [6, с. 16]. Сучасне порівняльне право, завдяки накопиченню досвіду з існуючих правоустроїв країн, що входять до світового співтовариства, дає змогу не тільки застосовувати різноманітні варіанти при вирішенні актуальних правових проблеми, а й розглянути причини їх виникнення та способи розв'язання в історичному вимірі. Це, перш за все, дозволяє шляхом порівняння надати оцінку ефективності рішень, прийнятих на державному рівні. Окреслена ситуація повинна сприяти тому, що рішення стосовно конкретної юридичної проблеми національного рівня, буде схвалено тільки після надання критичної оцінки результатам дослідження того, як вирішується дана проблема в інших країнах.

У процесі пошуку нових напрямків удосконалення юриспруденції, нагального вирішення вимагають такі проблеми, як: хаотичність та відсутність будь-якої системності під час здійснення наукових досліджень; брак власних основоположних концепцій; існування в недостатній кількості сталих наукознавчих критеріїв, наукової методології тощо [7, с. 25]. Ігнорування ж зазначеної проблематики неминуче призведе до появи значної кількості нормативно-правової бази, яка не буде відповідати вимогам сучасності, адже існуватиме без належних науково-концептуальних засад, та матиме негативний вплив на функціонування правозастосовчої практики. Уже зараз можна зустріти закони, які не містять, окрім узагальнюючих норм, ніяких правових механізмів [8].

Зокрема, якщо розглядати таку галузь як національне космічне право. То варто зазначити, що на відміну від морського і повітряного права нормативне регулювання в космічній сфері розпочалося не з створення державами національних пра-

вових актів, а з розробки міжнародно-правових норм, що в подальшому вплинуло на прийняття та ухвалення законів. Наразі обсяг національного законодавчого врегулювання питань, пов'язаних з цією сферою поступається міжнародно-правовому. Можна констатувати, що розробка оновленої нормативно-правової бази галузі космонавтики відбувається не системно, що може свідчити про хаотичний підхід до даної діяльності.

Задосить короткий період часу спостерігаються наступні зміни у побудові правових конструкцій законопроектів. Спочатку це закріплення інструменту ліцензування, та передбачення дозвільного порядку, а в подальшому поява декларативного механізму провадження космічної діяльності, а також нового понятійного апарату. Такі рішення та пропозиції є наслідком поверхневого та несерйозного галузевого обговорення серед осіб, що входять до космічної спільноти, надання неналежної експертної оцінки підготовленим космічним нормам, до того ж їхня невідповідність принципам доцільності та адекватності державної регуляторної політики у сфері провадження космічної діяльності.

За таких обставин першочерговим державним завданням є невідкладне вирішення поточних труднощів у сфері космічної промисловості України шляхом сформування економічно обґрунтованих стратегічних цілей і принципів національної космічної діяльності, й до того ж встановлення нормативно-закріплених засобів і методів їх досягнення. При цьому наміри мають бути конкретними, вимірними, досяжними і прийнятними для суб'єктів космічної діяльності [9]. Насамперед, важливо внести зміни до положень ключового нормативно-правового акту, Закону України "Про космічну діяльність". Більше того, онов-

лене визначення понять і термінів має відповідати принципам притаманним космічному праву, а також техніко-юридичному змісту, що вкладається у них ученими-юристами.

Найбільш дієвим методом для підвищення ефективності такої галузі права, як національне космічне право, буде здійснити процес кодифікації його норм. Це дозволить систематизувати та погодити між собою існуюче космічне законодавство, створити дієвий інструмент правового регулювання відносин, що виникають у сфері космічної діяльності. Найважливішою метою кодифікації у даному випадку є створення такого зведення правил, яке б відповідало умовам, у яких опинилася наша країна, та яке б охоплювало усі наявні перспективи розвитку у сфері дослідження й використання космічного простору.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що розгляд правової проблематики пов'язаної з пошуком нових напрямів та шляхів вдосконалення юридичної науки, має відбуватися у відповідності до особливостей національної правової культури. Належне заповнення прогалин у правовому регулюванні суспільних відносин, дієве обговорення проектів законів та інших нормативно-правових актів сприятиме формуванню такої правової науки, яка відповідатиме соціальним очікуванням. В свою чергу, посилення таких інноваційних напрямів розвитку сучасної юридичної науки, як соціологізація сучасної юриспруденції, опрацювання різних типів праворозуміння дослідження взаємозв'язку між юридичною наукою та особливостями розвитку юридичної освіти, аналіз порівняльно-правових аспектів, дозволить досягнути стану наукової зрілості правової науки в Україні як системи знань та способів і засобів конструювання правової дійсності.

Список літератури:

1. Подковенко Т. О. Антропологічний підхід до права як основа юридичної. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 36.
2. Петришин О. Проблеми соціалізації правової науки. *Право України*. 2010. № 4. С. 138.
3. Калюжний Р. А., Шапенко Л. О. Юриспруденція: від витоків до сучасності. *Юридичний вісник*. 2016. № 3(40). С. 35.
4. Матвійчук В.К. Актуальні проблеми юридичної науки 2010. *Юридична наука*. 2011. № 1(1). С. 14.
5. Аналіз проекту Концепції реформування юридичної освіти в Україні в світлі отриманих відгуків за результатами регіональних обговорень. автор Ю. Барабаш. 2017. 18 с.
6. Дудченко В. В. Традиції та новації сучасної юридичної науки. *Сучасна юридична освіта: досвід минулого – погляд у майбутнє* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції., м. Одеса, 21 жовт. 2016 р. / Одеса, 2016. С. 16.
7. Луць Л. Сучасна українська правова наука: деякі проблеми та перспективи. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 2. С. 25.
8. Фелді О. В. Сучасний стан та шляхи розвитку української юридичної науки. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=648.

9. Ковбасюк Ю.В., Ващенко К.О., Сурмін Ю.П. та ін. Державна політика: підручник: у 2 т.: Національна академія державного управління при Президентові України. Київ; Дніпропетровськ: НАДУ, 2012. Т. 1. С. 377.

Slusarenko K. R. THE SEARCH FOR NEW DIRECTIONS OF THE DEVELOPMENT OF JURISPRUDENCE: THEORETICAL AND PRACTICAL DIMENSIONS

This scientific article is devoted to the analysis and search for new directions for the improvement of jurisprudence from the standpoint of theory and practice. It is pointed out that the mechanisms for the development of legal science directly depend on the processes taking place in our country. It has been found that one of the ways to adapt jurisprudence to the actual conditions of today will be to carry out its sociologization. In this regard, the introduction of such a principle as the principle of the rule of law was analyzed, precisely from the standpoint of highlighting legal issues in the context of society as a whole. Peculiarities of the existence of different types of legal understanding were studied in order to find out how they affect the improvement of legal science.

The independent direction of the development of jurisprudence includes the need for research on the relationship between modern legal science and the main ways of developing legal education. Based on this, the experience of the functioning of law schools in the USA was considered, and it was found that the growth of a teacher's career in this country directly depends on his scientific achievements in the form of published scientific works. Such a process, which is taking place in our country, is singled out as the growing importance of comparative legal studies. It is characterized precisely from the positive side, because modern comparative law makes it possible not only to apply various options when solving actual legal problems, but also to consider the causes of their occurrence.

The existing problems are analyzed, ignoring which will inevitably lead to the emergence of a significant amount of regulatory and legal framework that will not meet the requirements of modernity. It was determined that in today's conditions, the development of regulatory and legal acts in the field of cosmonautics is not systematic, which may indicate a chaotic approach to this activity. It is proposed to carry out the process of codification of the national space law, with the aim of filling the existing gaps in the legal regulation of space relations and eliminating controversial situations inherent in the current space legislation.

Key words: *jurisprudence, directions of development, ways of improvement, socialization, legal education, types of legal understanding, comparative legal studies, development of normative legal acts, space law.*